

ТЕХНИКАЛЫҚ ЕМЕС ТҮЙІНДЕМЕ ЫҚТИМАЛ ӘСЕРЛЕР ТУРАЛЫ ЕСЕП АРЫСКУМ КЕН ОРНЫН ИГЕРУ ЖОБАСЫНА ТОЛЫҚТЫРУЛАР

1. Болжалды қызмет орнының сипаттамасы, оның шекаралары бейнеленген жоспар

Әкімшілік жағынан Арысқум кен орны Қазақстан Республикасы Қызылорда облысының Жалағаш ауданында Жусалы теміржол станциясынан 120 км және Қызылорда қаласынан автомобиль жолымен 300 км жерде орналасқан. Солтүстік-шығысқа қарай 20 км-де Жезқазған ЭБЖ өтеді, ал 15-20 км шегінде Қазақстан - Қытай құбыры өтеді, сондай-ақ кен орнынан шығысқа қарай 230 км-де Омбы-Павлодар-Шымкент мұнай құбыры өтеді.

Оңтүстік Торғай мұнай-газ аймағы 1984 жылы Құмкөл мұнай және газ қоры бойынша ірі кен орны ашылғаннан кейін құрылды. Өндірілген мұнайды тасымалдау үшін Құмкөл – Қарақойын мұнай құбыры салынды. Арысқум кен орны 1985 жылы ашылған. 1986-1993 жылдары мынадай кен орындары ашылып, барланды: – газ - мұнай – Кызылкия, Акшабулак, Нуралы, Аксай, Коныс, - мұнай - Дошан, Караванши, Майбулак, Бектас, Кенлык, - газ-конденсат-мұнай- Арыское.

Жер бедері жеке ойпаттары (батыстары) бар әлсіз төбелі жазықты білдіреді. Арысқум кен орны ауданының абсолюттік белгілері 98 м (№5 ұңғыма) – 150 м (№134 ұңғыма), ал кен орнының кейбір учаскелерінде 180 м дейін (№4 ұңғыма) құрайды. Қызылорда облысының орталық бөлігі арқылы оңтүстік-шығыстан солтүстік-батысқа қарай Сырдария өзені ағып өтеді, оның жағасында Қызылорда қаласы орналасқан. Арысқум кен орны ауданында мал шаруашылығын сумен қамтамасыз ету үшін бұрғыланған артезиан ұңғымалары бар. Игеріліп жатқан кен орындарын техникалық сумен жабдықтау үшін Турон шөгінділеріне су қабылдайтын жоғары дебитті ұңғымаларға бұрғыланды. Судың минералдануы 2,6-4,3 г/л құрайды. Судың құрамында фтор мөлшері жоғары.

Кен орнының аумағында тұрақты елді мекендер жоқ. Көлік қатынасы қара жолдарда жүргізіледі.

Кен орнының климаты континентальды, құрғақ, жазы ыстық, құрғақ, қысы қысқа, қарлы емес. Жазда Температура + 35 0С - +40 0С, қыста-30 0С -40 0С дейін. Жауын шашын жылына 100 мм ден 175 мм ге дейін түседі. Қатты желдер жиі байқалады. Арысқум аумағының бетінде жусан – типчак, Солянка өсімдіктерімен бекітілген құмдар байқалады. Ауданның фаунасы ақбөкендер, түлкілер, корсақтар, қасқырлар, ұсақ кеміргіштер және құстардың бірнеше өкілдері.

Кесте 1.1 Арысқум кен орнының тау кен бұру бұрыштық нүктелерінің координаттары

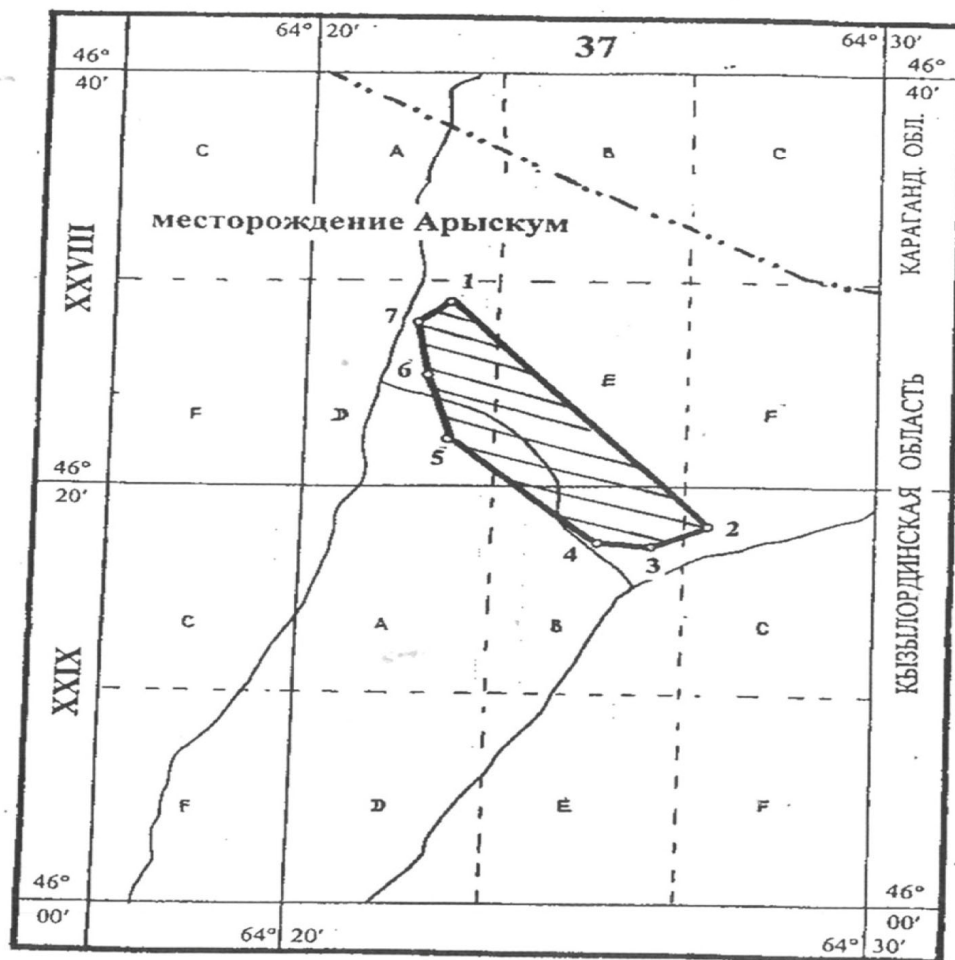
№№ нүкте	Географиялық координаттар	
	Солтүстік ендік	Шығыс бойлық
1.	46°28'56"	64°37'23"
2.	46°18'04"	64°51'03"
3.	46°17'05"	64°48'13"
4.	46°17'16"	64°45'48"
5.	46°22'03"	64°37'25"
6.	46°25'07"	64°36'08"
7.	46°27'50"	64°35'47"

Ауданы 168,2 шаршы км

Жер қойнауы (тау-кен бөлу) учаскесінің ауданы-168,2 (жүз алпыс сегіз бүтін оннан екі) шаршы км. Бөлу тереңдігі-минус 5000м.

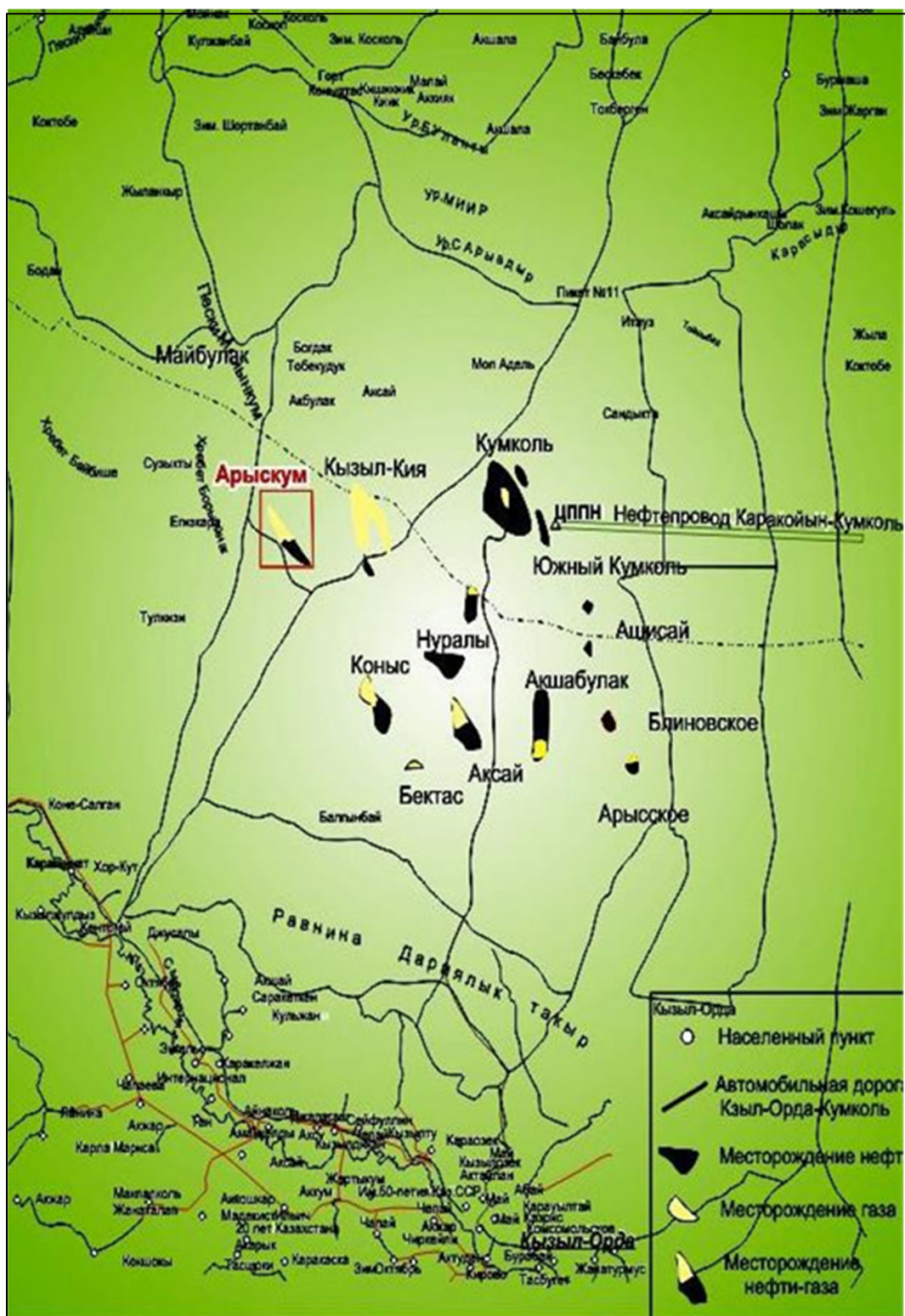
Картограмма
расположения горного отвода месторождения Арыскуп
в пределах блоков XXVIII-37-D(частично),E(частично);
XXIX-37-B(частично),C(частично)

Масштаб 1: 500 000

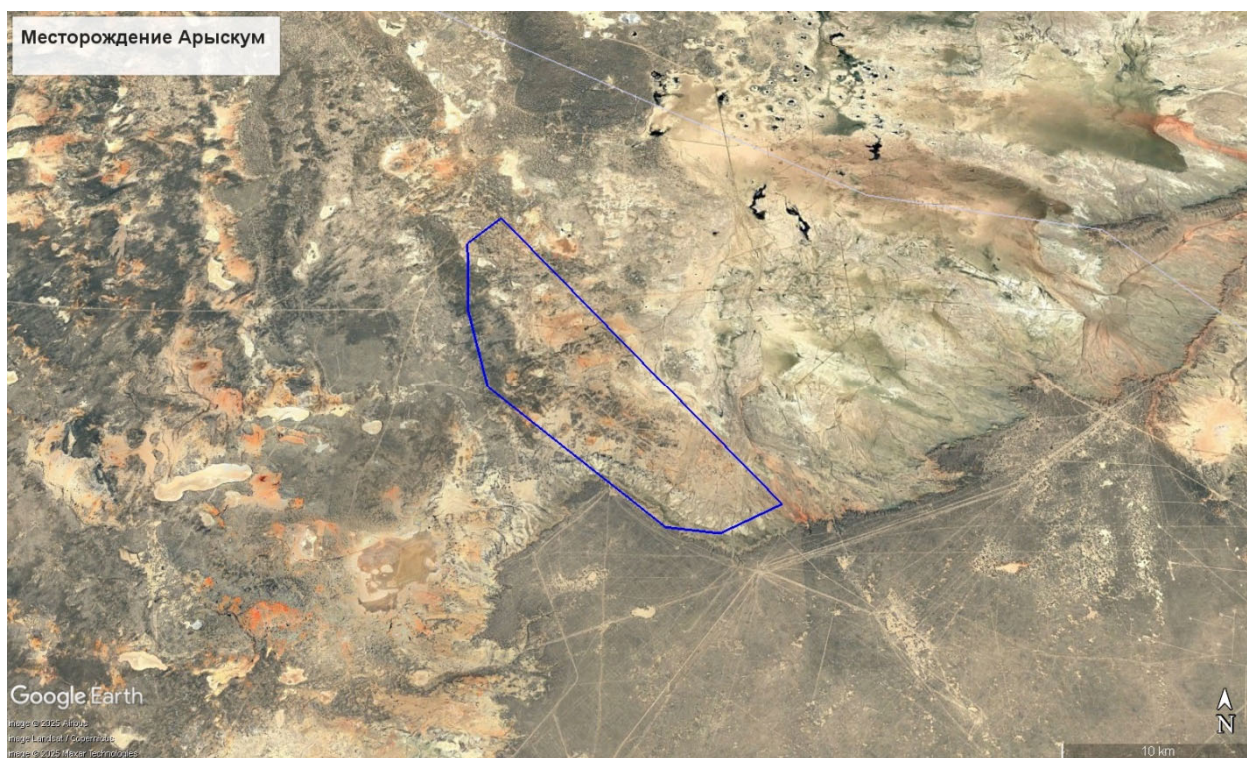

площадь контрактной территории месторождения Арыскуп

Сурет. 1. – Тау-кен бөлудің картограммасы

Сурет. 2. - Жұмыс ауданының шолу картасы

Сурет. 3. – Карта орналасу схемасы

2. Жоспарланған қызметтің қысқаша сипаттамасы

Ағымдағы жобалық шешімге сәйкес Арыскуп кен орнын игерудің 4 нұсқасы қаралды:

1 нұсқа (базалық) 2021 жылы бекітілген әзірлеу жобасының жобалық шешімдерін орындау болып табылады. Осы нұсқаға сәйкес 7 өндіруші ұңғыманы бұрғылау көзделеді.

2-нұсқа (ұсынылатын) 1 өндіруші ұңғыманы бұрғылауды және геологиялық-техникалық іс-шараларды жүргізуді көздейді, мысалы: қайта игеру, әрекетсіздіктен енгізу.

3 нұсқа 2 нұсқаға негізделген (1 өндіруші ұңғыманы бұрғылау) және қосымша 2 өндіруші ұңғыманы бұрғылауды қамтамасыз етеді.

4 нұсқа 2 нұсқаға негізделген (1 өндіруші ұңғыманы бұрғылау) және қосымша 2029 жылдан бастап газ өндіруді көздейді.

Тереңдігі 1100 м тік ұңғыманы салу циклінің ұзақтығы

Жұмыстардың атауы	Уақыт, күн.
Ұңғыманы бұрғылау циклінің толық ұзақтығы	28
Құрылыс-монтаждау және бұрғылауға дайындық жұмыстары, Бөлшектеу	3
Ұңғыманы бұрғылау және бекіту	20
Объектілерді сынау және игеру бағдарламасына сәйкес есептеу бойынша	5

Ұңғыманың ұсынылатын дизайн дизайны

Бағандардың атауы	Диаметрі, мм		Корпустың түсу тереңдігі, м		Көтеру биіктігі аузынан цемент, м
	қашау	баған	1, 2 объект	3 объект	
Бағыт	490,0	426,0	10	10	0
Өткізгіш	393,7	324,0	150	150	0
Аралық баған	295,3	244,5	500	500	0
Пайдалану бағанасы	215,9	168,3	1080/1100	2500	0

Ескерту: – Кестеде корпус бағаналарының орташа түсу тереңдігі келтірілген, әрбір жобалық ұңғымада түсу тереңдігі Геоакпараттық жүйенің нәтижелері бойынша нақтыланады және тиісті горизонттардың қабаттасуын ескере отырып белгіленеді.

3. Табиғи компоненттер мен өзге де объектілердің әсерін қоса алғанда, қоршаған ортаға қызметтің елеулі өзгерістерінің қысқаша сипаттамасы

Атмосфераның химиялық ластануының болжамды шоғырлануын, атмосфералық ауадағы ластаушы заттардың жер бетіндегі концентрацияларының таралуын есептеу нәтижелерін, адамдардың өмірі мен денсаулығына елеулі әсер етуді, олардың өмір сүру жағдайларын және жобаланатын жұмыстарды жүзеге асыру кезінде қызмет көрсетпейтін болады. Учаскенің аумағы ауданның биоәртүрлілігіне әсер ететін қоныстану аймақтарынан едәуір қашықтықта орналасқандығына байланысты (оның ішінде өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, генетикалық ресурстар, өсімдіктер мен жабайы жануарлардың табиғи ареалдары, жабайы жануарлардың көші-қон жолдары, экожүйелер) көрсетілмейді. Кәсіпорынның атмосфералық ауаға химиялық әсер етуі нәтижесінде қарастырылып отырған аумаққа іргелес орналасқан техногендік бұзылған жерлерге айтарлықтай әсер етпейді. Жерді алып қою көзделмейді.

Өндірістік қызмет нәтижесінде жер үсті және жер асты суларына әсер етпейді. Ағынды суларды ағызу қарастырылмаған.

Атмосфералық ауаға әсер ету кәсіпорын шығарындыларының көздерімен, сондай-ақ аз дәрежеде дыбыс қысымының көздерімен әсер ету аймағында болады. Кәсіпорында шекті шығарындылар мониторингін және атмосфералық ауаға әсер ету мониторингін ұйымдастыру оның сапасының экологиялық нормативтерін, сапаның нысаналы көрсеткіштерін, ал олар болмаған кезде оған әсер етудің болжамды қауіпсіз деңгейлерін бұзу тәуекелдерін алдын алуға мүмкіндік береді.

Жоспарланған жұмыстар ауданында тарихи-мәдени мұра объектілері (оның ішінде сәулет және археологиялық) жоқ.

4. Эмиссиялардың шекті сандық және сапалық көрсеткіштері, қоршаған ортаға физикалық әсер ету, қалдықтардың жиналуының шекті мөлшері, сондай-ақ егер ол көзделіп отырған қызмет шеңберінде жоспарланса, оларды көму туралы ақпарат.

Жоспарланған қызметтің атмосфералық ауаға әсері ауа сапасына қойылатын заңнамалық және нормативтік талаптарға сәйкестік тұрғысынан бағаланады. Зиянды заттардың шығарындыларын есептеу талаптарға, әдістемелер жинағына сәйкес жүргізілді.

Жоспарланған жұмыстарды жүргізу кезінде ластаушы ингредиенттер келесі компоненттер болуы мүмкін: *Темір (II, III) оксидтер (темірге есептегенде) (темір триоксиді, темір оксиді) (274); Марганец және оның қосылыстары (марганец (IV) оксиді бойынша) (327); Азот (IV) диоксиді (азот диоксиді) (4); Азот (II) оксиді (азот оксиді) (6); Көміртек (күйе, қара көміртек) (583); Күкірт диоксиді (күкірт ангидрид, күкірт газы, күкірт (IV) оксиді) (516); Күкіртсутек (Дигидросульфид) (518); Көміртек оксиді (көміртегі тотығы, көміртегі тотығы) (584); Фторлы газ тәрізді қосылыстар / фторға қайта есептегенде/ (617); Нашар еритін Бейорганикалық фторидтер - (алюминий фториді, кальций фториді, натрий гексафторалюминаты) (нашар еритін Бейорганикалық фторидтер / фторға қайта есептегенде/) (615); Диметилбензол (О-, М-, Р - изомерлер қоспасы) (203); Метилбензол (349); Бензин / а / пирен (3,4-бензин) (54); Бутилацетат (сірке қышқылы бутил эфирі) (110); Формальдегид (Метанал) (609); Пропан-2-он (Ацетон) (470); Минералды мұнай (шпиндель, машина, цилиндр және т. б.) (716*) ақ спирт (1294*); C12-19 / С / қайта есептегенде алкандар (C12-C19 шекті көмірсутектер (С қайта есептегенде); Еріткіш РПК-265П) (10); Тоқтатылған бөлшектер (116); Құрамында кремний диоксиді бар бейорганикалық шаң%: 70-20 (шамот, цемент, цемент өндірісінің шаңы-саз, сазды тақтатас, Домна қожы, құм, клинкер, күл, кремнезем, қазақстандық кен орындарының көмір күлі) (494);*

Стационарлық ластану көздері жүргізген есептік деректер бойынша атмосфералық ауаға ластаушы заттардың мынадай мөлшері шығарылатын болады:

- 1 ұңғыманы бұрғылау кезеңі - 40,29744486 г/с. 114,0122251 т/год.
- Бағандағы объектілерді сынау кезінде - 5,288812436 г/с. 5,906902402 т/год.
- Пайдалану кезінде - 27,8827096 г/с. 480,2826442 т/год.
- Вахталық қалашықтан - 1,121535074 г/с. 16,5995974 т/год.
- Жою кезінде - 7,145748925 г/с. 27,2706503 т/год.

Көзделіп отырған қызмет шеңберінде ластауыштардың шығарындылары мен тасымалдарының тіркелімін жүргізу қағидаларында белгіленген шекті мәндерден асып кету жоспарланбайды.

Өндіріс және тұтыну қалдықтарының ықтимал түрлері мен сипаттамалары

№ п/п	Қалдықтардың түрі	Қалдықтар коды	Қалдықтардың жіктелуі
Қауіпті қалдықтар			
1	Бұрғылау шламы	010505*	Қауіпті қалдықтар
2	Пайдаланылған бұрғылау ерітіндісі	010505*	Қауіпті қалдықтар
3	Майланған шүберек	150202*	Қауіпті қалдықтар
4	Химреагенттерден жасалған ыдыс (металл бөшекелер, қапшықтар, үлкен жүгіру)	15 01 10*	Қауіпті қалдықтар
5	Майланған сүзгілер	16 01 07*	Қауіпті қалдықтар
6	Дизель-электр станциялары бойынша пайдаланылған май	13 02 06*	Қауіпті қалдықтар
7	Лак-бояу материалдарынан жасалған ыдыс	08 01 11*	Қауіпті қалдықтар
8	Медициналық қалдықтар	18 01 03*	Қауіпті қалдықтар
9	Пайдаланылған кеңсе жабдықтары мен картридждер	20 01 36	Қауіпті қалдықтар
10	Қағаз және картон Макулатура	20 01 01	Қауіпті қалдықтар
11	Құрамында сынап бар қалдықтар	05 07 01*	Қауіпті қалдықтар
12	Мұнай өнімдерімен ластанған ыдыс	16 07 08*	Қауіпті қалдықтар
13	Қайта зарядталатын батареялар	200133*	Қауіпті қалдықтар
14	Қалдық батареялар	16 06 04	Қауіпті қалдықтар
15	Пайдаланылған ауа сүзгілері	160122*	Қауіпті қалдықтар
16	Резеңке техникалық бұйымдар (майланған)	191204*	Қауіпті қалдықтар
17	Пайдаланылған жұмыс киімдері	150202	Қауіпті қалдықтар
Қауіпті емес қалдықтар			
18	Электродтардың өртенуі	120113	Қауіпті емес қалдықтар
19	Аралас коммуналдық қалдықтар (қатты тұрмыстық қалдықтар)	200301	Қауіпті емес қалдықтар
20	Пайдаланылған автошиналар	160103	Қауіпті емес қалдықтар
21	Құрылыс қалдықтары	17 01 07	Қауіпті емес қалдықтар
22	Металл сынықтары	170407	Қауіпті емес қалдықтар

- 1 ұңғыманы бұрғылау кезеңі - 867,276282 т/год.
- Бағандағы объектілерді сынау кезінде - 88,33165 т/год.
- Пайдалану кезінде - 606,9004 т/год.
- Вахталық қалашықтан - 92,0994 т/год.
- Жою кезінде 3,307778 т/год.

Ластауыштардың шығарындылары мен тасымалының тіркелімін жүргізу қағидаларында белгіленген шекті мәндерден асып кету жоспарланбайды.

5. Авариялар мен қауіпті табиғи құбылыстардың туындау ықтималдығы туралы, қоршаған ортаға ықтимал елеулі зиянды әсерлер туралы, авариялар мен

қауіпті табиғи құбылыстардың алдын алу және олардың зардаптарын жою жөніндегі шаралар туралы, халықты хабардар етуді қоса алғанда, ақпарат.

Жобалау жұмыстарын жүргізу кезінде жер қойнауын пайдалану жөніндегі операцияларды жүргізу кезіндегі талаптар қоршаған ортаны қорғауға бағытталған ҚР Экологиялық Кодексінің 397 бабына сәйкес көзделген. Сондай-ақ Экологиялық кодекстің 238-бабының 2-тармағына сәйкес талаптар ескерілді.

1. Атмосфералық ауаны қорғау:

- 1) жер қойнауын пайдалану объектілерінде және құрылыс алаңдарында, оның ішінде кәсіпшілік жолдарында шаңды басу бойынша жұмыстар жүргізу;
- 2) стационарлық және жылжымалы көздерден ластаушы заттар шығарындыларының алдын алу және азайту жөніндегі іс-шараларды орындау;

2. Су объектілерін қорғау:

- 1) ұңғымаларды игеру және кейіннен пайдалану, сондай-ақ өндіріс қалдықтары мен сарқынды суларды кәдеге жарату кезінде мұнай, су және газдың қабатаралық ағындары салдарынан жер асты суларының ластануын болдырмауға бағытталған іс-шараларды жүргізу.

3. Жағалау және су экожүйелеріне әсер етуден қорғау:

Жұмыс шеңберіндегі іс-шаралар қарастырылмаған.

4. Жерді қорғау:

- 1) жердің антропогендік қызметі нәтижесінде бұзылған және ластанған тозған аумақтарды қалпына келтіру: топырақтың құнарлылығын және жердің басқа да пайдалы қасиеттерін қалпына келтіру, молықтыру және арттыру, оны шаруашылық айналымға уақтылы тарту, жердің бұзылуына байланысты жұмыстарды жүргізу кезінде топырақтың құнарлы қабатын алу, сақтау және пайдалану;

5. Жер қойнауын қорғау:

- 1) жер қойнауын пайдалану жөніндегі жұмыстарды жүргізу кезінде жер қойнауының ластануын болдырмау жөніндегі іс-шараларды енгізу;

6. Жануарлар мен өсімдіктер әлемін қорғау:

- 1) әкімшілік-аумақтық бірліктердің аумақтарын көгалдандыру, кәсіпорындардың аумақтарында және босатылатын аумақтарда, шөлейттенуге және басқа да қолайсыз экологиялық факторларға бейім жерлерде жасыл желектер, екпелер алаңдарын ұлғайту;
- 2) Тұрғын үй құрылысы жағынан ағаш-бұталы екпелердің жолағын міндетті түрде ұйымдастыра отырып, тиісті қауіптілік сыныбы үшін алаңның көрсетілген пайызынан кем емес санитариялық-қорғау аймағын көгалдандыруды көздеу, СҚА алаңын көгалдандырудың көрсетілген үлес салмағын орындау мүмкін болмаған кезде (объектілермен тығыз құрылыс салу кезінде, сондай-ақ объектіні елді мекендерден алыста, шөлді және шөлейтті жерлерде орналастыру кезінде), жергілікті атқарушы органдармен келісім бойынша құрылыс салудан бос аумақтарды және жақын елді мекендердің аумақтарын көгалдандыруға жол беріледі, СҚА жобасында міндетті негіздемемен.

7. Қалдықтарды өңдеу:

- 1) иесіз қалдықтарды және тарихи ластануларды жою, олардың одан әрі пайда болуына жол бермеу, өндірістік, қатты тұрмыстық және басқа да қалдықтармен ластану нәтижесінде бұзылған жерлерді уақтылы рекультивациялауды жүргізу жөніндегі іс-шараларды жүргізу;

8. Радиациялық, биологиялық және химиялық қауіпсіздік:

- 1) қоршаған орта объектілерінің радиоактивті ластануын анықтау мақсатында аумақтарға Радиоэкологиялық зерттеулер жүргізу;

9. Басқару жүйелерін және ең жақсы қауіпсіз технологияларды енгізу:

Жұмыс шеңберіндегі іс-шаралар қарастырылмаған;

10. Ғылыми-зерттеу, іздестіру және басқа да әзірлемелер:

- 1) қоршаған ортаның фондық жай-күйін анықтау үшін экологиялық зерттеулер жүргізу, өнеркәсіптік қызметтің экожүйеге ықтимал теріс әсерін анықтау және қоршаған ортаның ластануын төмендету жөніндегі бағдарламалар мен іс-шаралар жоспарларын әзірлеу;

Экологиялық тәуекелді төмендету жөніндегі іс-шаралар

Апат қаупін бағалау үнемі қажет, өйткені оның пайда болуы тек жобалық параметрлерге ғана емес, сонымен қатар ағымдағы жағдайға, басқару шешімдерінің үйлесіміне, процестің параметрлеріне, жабдықтың күйіне және персоналдың дайындық деңгейіне, сыртқы жағдайларға байланысты. Апаттың алдын алу процесті үнемі бақылау және тәуекелді болжау арқылы мүмкін болады.

Сайтта құрылыс жүргізу кезінде жұмысшы персонал мен жергілікті халықтың қауіпсіздігін және қоршаған ортаны қорғауды қамтамасыз етуде ережелер, нормативтер, нұсқаулықтар мен стандарттар жүйесі маңызды рөл атқарады, оларды компания мен мердігерлердің басшылары мен барлық қызметкерлері міндетті түрде орындайды. Жұмыстарды жүргізу кезінде еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау техникасы қағидаларына сәйкес талап етілетін жабдықтардың барлық түрлерін монтаждауға, тексеруге және техникалық қызмет көрсетуге, персоналды оқытуға және практикалық сабақтар өткізуге назар аудару қажет.

Апаттарды жоюға көп уақыт пен қаражат жұмсалады. Апатты жоюдан гөрі оның алдын алу оңайырақ. Сондықтан жоспарланған жұмыстарды жүргізу кезінде апаттардың алдын алуға басымдық беру қажет, атап айтқанда:

- мұнай құбырларын, түсіру желілерін, сарқынды коллекторларды, осьтік коллекторларды уақтылы жөндеу;
- Бұрғылау жабдығының астындағы топырақты гидрооқшаулау жөніндегі шараларды жүзеге асыру;
- химиялық реагенттер мен бұрғылау ерітінділерінің қорлары металл ыдыстарда, бұрғылауға арналған материалдар-арнайы қоймалардағы бетон алаңдарында сақталуы тиіс;
- центрифуга көмегімен бұрғылау ерітіндісі мен ағынды сулардан қатты фаза мен шламды бөлу, улы шламдарды, басқа да қалдықтарды бейтараптандыру және оларды тасымалдау;
- дайындау зауытында бұрғылау ерітіндісін регенерациялау, бұрғылауда Ағынды суларды қайта пайдалану;
- электр жетегіндегі бұрғылау қондырғыларымен пайдалану ұңғымаларын бұрғылау;
- ұңғымалар өнімінің жалпы шығарындыларын азайту;
- бұзылған жерлерді рекультивациялауды, оның ішінде үлгілік жобаға сәйкес жүргізу;
- әзірленген көлік схемасына сәйкес көлік құралдарының қозғалысын қамтамасыз ету.

Қабылданған жобалық шешімдер авариялық жағдайлардың туындау ықтималдығын азайту үшін жеткілікті деп есептейміз.

Учаскені пайдалану кезінде көзделген жобалау шешімдері сақталған кезде, сондай-ақ осы жобада ұсынылған барлық табиғат қорғау іс-шаралары орындалған жағдайда, көзделіп отырған қызметті іске асыру кезінде қоршаған орта компоненттеріне теріс әсер алынып тасталады.

6. Қоршаған ортаға әсерді бағалауды орындау барысында алынған ақпарат көздерінің тізімі:

- 1 Қазақстан Республикасының экология кодексі, Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ Кодексі.
- 2 Қазақстан Республикасының Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы кодексі 2017 жылғы 27 желтоқсандағы № 125-VI ҚРЗ.
- 3 Қазақстан Республикасының Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы 2004 жылғы 9 шілдедегі N 593 Заңы
- 4 Қазақстан Республикасының 2025 жылғы 9 сәуірдегі № 178-VIII ҚРЗ Су кодексі.;
- 5 Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 20 маусымдағы N 442 Жер кодексі.;
- 6 Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрінің Ұңғымаларды бұрғылаудан эмиссиялардың (өндіріс қалдықтары, сарқынды сулар бөлігінде)

- түзілу көлемдерін есептеу әдістемесін бекіту туралы 2012 жылғы 3 мамырдағы № 129-ө Бұйрығы
- 7 РНД 03.1.03.01-96. Өндіріс қалдықтарының түзілу және орналастыру көлемін нормалау тәртібі;
 - 8 "Экологиялық бағалауды ұйымдастыру және өткізу жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 30 шілдедегі № 280 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 26 қазандағы № 424 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2021 жылғы 27 қазанда № 24933 болып тіркелді
 - 9 Қалдықтарды басқару бағдарламасын әзірлеу қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің м.а. 2021 жылғы 9 тамыздағы № 318 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2021 жылғы 9 тамызда № 23917 болып тіркелді
 - 10 ҚР ҚОҚ министрінің 2008.04.18 №100-п бұйрығы. Стационарлық дизель қондырғыларынан атмосфераға ластаушы заттардың шығарындыларын есептеу әдістемесі. ;
 - 11 РД 39-133-94. «Құрлықтағы мұнай мен газ ұңғымаларын салу кезінде қоршаған ортаны қорғау жөніндегі Нұсқаулық»;
 - 12 Сұрақтар мен жауаптардағы Экология. Ростов-на-Дону қ. 2005ж.